

אדריכלות, מרחב ואידיאולוגיה בארץ ישראל (בלאד אל-שאם) בימי הביניים

0821-6430-01

שיעור בחירה, 2 ש"ס

שם המורה: פרופ' חנה טרגן

טלפון: 0528-665937 דואר אלקטרוני: taragan@post.tau.ac.il

שעת קבלה: יום ג' 18-19 חדר 110.

דרישות הקורס: נוכחות חובה.

בחינת סוף סמסטר

תיאור הקורס :

הניסיון לשנות את פני הנוף הארכיטקטוני בארץ ישראל (בילאד אל-שאם) היווה חלק מאסטרטגיה מחושבת ומכוונת ביריבות שבין המוסלמים והצלבנים במאות 12-14 לספירה (התקופה האיובית והממלוכים המוקדמת). ברמה הקונקרטיית נבנו מבני דת מוסלמים רבים (מדרסות, ח'נאקות, ריבאטים), כנסיות הפכו למסגדים הן על ידי שינוי יעוד והן על ידי הרס ובנייה מחדש; אלמנטים ארכיטקטוניים בעלי זהות נוצרית מובהקת "הופשטו" (spolia) ממבנים נוצריים ושולבו במסגדים ומבני קבר; כתובות על מבנים הכריזו בגלוי ובמרומז על כוחם של שליטים כשליחיה של דת מנצחת במלחמת קודש. ברמה האידיאולוגית שימש לעיתים קרובות זיכרון העבר של המקום, שנבע בין השאר ממסורות יהודיות מקראיות כמו גם מסורות אסלאמיות מוקדמות, לגיטימציה לניכוס זה.

השיעור מבקש לבדוק מבנים קונקרטיים שונים שחלקם עומדים על תילם (גם אם נוספו להם חלקים מאוחרים) וחלקם מוזכרים במקורות כמו גם אלמנטים בשימוש משני, כתובות, חפצים, מטבעות וכו' כדי לנסות ולשחזר אסטרטגיה בעלת קיום אידיאולוגיים בתחום האדריכלות והאמנות במאבק שבין המוסלמים לנוצרים בארץ ישראל בכלל ובירושלים בפרט בתקופה הנזכרת.

The attempt to change the architectural landscape of Bilad al-Sham was part of a calculated and deliberate strategy in the Muslim-Crusader conflict in the 12th-14th centuries CE (the Ayyubid and Early Mamluk period).

On the tangible level, numerous Muslim religious buildings were constructed (madrasas, hanaqas and ribats), churches were converted into mosques both by change of designation and by demolition and rebuilding; architectural elements of clearly Christian character were "stripped" (spolia) from Christian buildings and

incorporated into mosques and tombs; inscriptions on buildings openly or allusively asserted the power of rulers as emissaries of the religion triumphant in the holy war .

On the ideological level the past memory of the site, which derived, inter alia, from Jewish Biblical and early Muslim traditions, lent legitimacy to this annexation .

The seminar will examine various buildings, some of which are still standing (and have even had parts added), and others that are mentioned in the sources, and also elements in secondary use – inscriptions, objects, coins, and so forth – in order to attempt to reconstruct ideologically-oriented strategies in the spheres of architecture and art in the struggle between Muslims and Christians in the Land of Israel in the abovementioned period.

תכנית השיעורים:

1. הקונטקסט ההיסטורי

.Carole Hillenbrand, The Crusades - Islamic Perspectives, New York 2000

ב"ז קדר, הצלבנים בממלכתם מחקרים בתולדות ארץ ישראל 1099-1291, ירושלים תשמ"ח.

2-3 . ארכיטקטורה- כנסיות ומסגדים

מבנים נוצריים שהפכו למוסלמים. הצגה, ניתוח, דיון.

Hana Taragan, "Politics and Aesthetics: Sultan Baybars and the Abu Hurayra/Rabbi Gamliel Building in Yavne", in: Asher Ovadiah ed., Milestones in the Art and Culture of Egypt, Tel- Aviv University 2000, pp. 117-143.

ראו גם:

חנה טרגן, "הכוח שבאבן : ביברס וקבר אבו הריירה / רבן גמליאל ביבנה", קתדרה 97 (2000), ע"ע 65-84.

Hana Taragan, "Doors that Open Meanings: The Baybars Portal to the Red Mosque (Safed)", in: Michael Winter and Amalia Levanoni eds., *The Mamluks in Egyptian and Syrian Politics and Society*, Leiden and Boston, MA 2004, pp. 3-20.

Hana Taragan, "The Tomb of Sayyidna 'Ali in Arsuf: the Story of a Holy Place", *Journal of the Royal Asiatic Society (Third Series)* 14 (2004), pp. 83-102.

חנה טרגן, "קבר סידנא עלי בארסוף: לתולדותיו של מקום קדוש", בתוך: ישראל רול, אורן טל ומיכאל וינטר עורכים, מפגש הצלבנים והמוסלמים בארץ ישראל, תל אביב 2007, ע"ע 105-124.

Hana Taragan, "Holy Place in the Making: Maqam al-Nabi Musa in the Early Mamluk Period", *Aram* 18-19 (2006-2007), pp. 621-639.

4-6. מוסלמים ומלחמות קודש בצלבנים

"ספוליה" צלבנית במבנים מוסלמיים-כותרות, קשתות, סרקופגים.

Finbarr Barry Flood, "An Ambiguous Aesthetic: Spolia in Ayyubid Jerusalem", in: Robert Hillenbrand and Sylva Auld eds., *Ayyubid Jerusalem: The Holy City in Context 1187-1250*, London 2009, pp. 202-215.

Hana Taragan, "Politics and Aesthetics: Sultan Baybars and the Abu Hurayra/Rabbi Gamliel Building in Yavne", in: Asher Ovadiah ed., *Milestones in the Art and Culture of Egypt*, Tel- Aviv University 2000, pp. 117-143.

ראו גם:

חנה טרגן, "הכוח שבאבן: ביברס וקבר אבו הריירה / רבן גמליאל ביבנה", קתדרה 97 (2000), ע"ע 65-84.

Hana Taragan, "Doors that Open Meanings: The Baybars Portal to the Red Mosque (Safed)", in: Michael Winter and Amalia Levanoni eds., *The Mamluks in Egyptian and Syrian Politics and Society*, Leiden and Boston, MA 2004, pp. 3-20.

Hana Taragan, "The Tomb of Sayyidna 'Ali in Arsuf: the Story of a Holy Place", *Journal of the Royal Asiatic Society (Third Series)* 14 (2004), pp. 83-102.

חנה טרגן, "קבר סידנא עלי בארסוף: לתולדותיו של מקום קדוש", בתוך: ישראל רול, אורן טל ומיכאל וינטר עורכים, מפגש הצלבנים והמוסלמים בארץ ישראל, תל אביב 2007, ע"ע 105-124.

Hana Taragan, "Holy Place in the Making: Maqam al-Nabi Musa in the Early Mamluk Period", *Aram* 18-19 (2006-2007), pp. 621-639.

7. כתובות בשירות התעמולה הדתית

Yasser Tabbaa, "Monuments with a Message: Propagation of Jihad under Nur al-Din (1146-1174)", in: Vladimir P. Goss and Christine Verzar Bornstein eds., *The Meeting of Two Worlds: Cultural Exchange between East and West during the Period of the Crusades*, Kalamazoo, MI 1986, pp. 223-240.

Hana Taragan, "Politics and Aesthetics: Sultan Baybars and the Abu Hurayra/Rabbi Gamliel Building in Yavne", in: Asher Ovadia ed., *Milestones in the Art and Culture of Egypt*, Tel- Aviv University 2000, pp. 117-143.

8. נושאים נוצריים על כלי מתכת מוסלמים בתקופה האיובית.

Baer Eva, *Ayyubid Metalwork with Christian Images*, Leiden 1989.

9. ירושלים בין נצרות לאסלאם בימי הביניים.

Robert Hillenbrand and Sylva Auld eds., *Ayyubid Jerusalem: The Holy City in Context 1187-1250*, London 2009.

עמנואל סיוון, "מיתוס דתי ומיתוס לאומי קדושת ירושלים", בתוך: מיתוסים פוליטיים ערביים, תל אביב 1988, ע"ע 85-121.

10. מבצרים בארץ ישראל- צלבנים, איובים וממלוכים.

Kate Raphael, *Muslim Fortresses in the Levant: Between Crusaders and Mongols*, London 2011, pp. 4-52; 206-215.

מירון בנבנישתי, מבצרי הצלבנים: במדינת ישראל תיאורם ותולדותיהם, ירושלים 1965.

ביבליוגרפיה:

היסטוריה

.Carole Hillenbrand, *The Crusades - Islamic Perspectives*, New York 2000

יהושע פראוור וחגי בן-שמאי, ספר ירושלים, התקופה הצלבנית והאיובית, ירושלים תשנ"א.

יוסף דרורי, ירושלים לדורותיה, ירושלים בשלטון האיובים והממלוכים, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה 1995.

יהושע פראוור, תולדות ממלכת הצלבנים בארץ-ישראל, ירושלים 1963.

יהושע פראוור, הצלבנים : דיוקנה של חברה קולוניאלית, מהדורה שנייה מורחבת ומתוקנת, ירושלים 1985.

ב"ז קדר, הצלבנים בממלכתם מחקרים בתולדות ארץ ישראל 1099-1291, ירושלים תשמ"ח.

ז'אן ז'ואנוויל, חיי לואי הקדוש, תרגום: שולמית שחר, ירושלים 2011.

אוסאמה אבן מונקד', ניסיון חיי, זיכרונותיו של אביר מוסלמי בימי מסעי הצלב, תרגום: אלה אלמגור, תל-אביב 2011.

סיפור הקורות של ריצ'רד לב הארי לארץ ישראל (שירת אמברואז), תרגום: עירא כהנמן, ירושלים 2005.

מירון בנבנשתי, מבצרי הצלבנים: במדינת ישראל תיאורם ותולדותיהם, ירושלים 1965.

מירון בנבנשתי, ערי ארץ ישראל ואתריה בתקופה הצלבנית, קרדום חוברת 35-36 (1984).

Miron Benvenisti, *The Crusaders in the Holy Land*, Jerusalem 1970.

Francesco Gabrieli, *Arab Historians of the Crusades*, London 1969.

אמנות מוסלמית

Yasser Tabbaa, "Monuments with a Message: Propagation of Jihad under Nur al-Din (1146-1174)", in: Vladimir P. Goss and Christine Verzar Bornstein eds., *The Meeting of Two Worlds: Cultural Exchange between East and West during the Period of the Crusades*, Kalamazoo, MI 1986, pp. 223-240.

Hana Taragan, "Politics and Aesthetics: Sultan Baybars and the Abu Hurayra/Rabbi Gamliel Building in Yavne", in: Asher Ovadiah ed., Milestones in the Art and Culture of Egypt, Tel- Aviv University 2000, pp. 117-143.

חנה טרגן, "הכוח שבאבן : ביברס וקבר אבו הריירה / רבן גמליאל ביבנה", קתדרה 97 (2000), ע"ע 65-84.

Hana Taragan, "Doors that Open Meanings: The Baybars Portal to the Red Mosque (Safed)", in: Michael Winter and Amalia Levanoni eds., The Mamluks in Egyptian and Syrian Politics and Society, Leiden and Boston, MA 2004, pp. 3-20.

Hana Taragan, "The Tomb of Sayyidna 'Ali in Arsuf: the Story of a Holy Place", Journal of the Royal Asiatic Society (Third Series) 14 (2004), pp. 83-102.

חנה טרגן, "קבר סידנא עלי בארסוף : לתולדותיו של מקום קדוש", בתוך: ישראל רול, אורן טל ומיכאל וינטר עורכים, מפגש הצלבנים והמוסלמים בארץ ישראל, תל אביב 2007, ע"ע 105-124.

Hana Taragan, "Holy Place in the Making: Maqam al-Nabi Musa in the Early Mamluk Period", *Aram* 18-19 (2006-2007), pp. 621-639.

Oleg Grabar, "The Crusades and the Development of Islamic Art", in: Angeliki E. Laiou and Roy Parviz Mottahedeh eds., *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, Washington, DC 2001, pp. 235-245 .

Allen, T., *Ayyubid Architecture*, California, 2003.

Allen, T., *A Classical Revival in Islamic Architecture*, Wiesbaden, 1986 .

Tabbaa, Y., *Constructions of Power and Piety in Medieval Aleppo* ,

Pennsylvania, 1997.

Tabbaa, Y. *The Transformation of Islamic Art During the Sunni Revival* ,
Washington, 2001.

Allen T., "The Concept of Regional Style", *Five Essays on Islamic Art* ,
Solipsist, Sebastopol, California, 1988 .

Grabar, O., "The Crusades and the Development of Islamic Art", *The
Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*,
ed. by Angeliki, E .L., and R. Parviz Mottaheden, Washington, 2001 .

Hillenbrand, R., "Eastern Islamic Influences in Syria", *The Art of Syria and
the Jazira 1100-1250*, ed. J. Raby, Oxford, 1985 .

Little, D.P., "The Nature of Khanaqahs, Ribats and Zawiyas under the

Mamluks", *Islamic Studies Presented to Charles J. Adams*, eds., W. B.
Hallaq and D. Little, Leiden, 1991, pp. 91-107 .

Tabbaa, Y., "Geometry and Memory in the Design of the Madrasat al
Firdows in Aleppo", *Theories and Principles of Design in the Architecture
of*

Islamic Societies, ed. M. B. Sevckenko, Massachusetts, 1988, pp.23-35 .

Tabbaa, Y., "Monuments with a Message", *The Meeting of Two Worlds:
Cultural Exchange Between East and West During the Period of the
Crusades* , eds. V.P. Goss and C. Bornstein, Kalamazoo, 1986.

Tabbaa, Y., "Circles of Power: Palace, Citadel, and City in Ayyubid
Aleppo" *Ars Orientalis* 23(1993),pp.181-199.

אמנות צלבנית

סילביה רוזנברג עורכת, אבירי ארץ הקודש בממלכת ירושלים הצלבנית, מוזיאון ישראל, ירושלים 1999.

Folda, J., *The art of the crusaders in the Holy Land, 1098-1187*, Cambridge University Press, 1995.

Folda, J., *Crusader Art in The Holy Land: From the Third Crusade to the Fall of Acre, 1187-1291*, Cambridge University Press, 2005.

Kenaan-Kedar, N., "Local Christian Art in Twelfth-Century Jerusalem," *Israel Exploration Journal*, 23:3-4 (1973), pp. 165-175, 221-229.

